

Egede
Instituttet

Institutt for
misjonsvitenskap

Norsk Tidsskrift For Misjonsvitenskap

#3-4/2019 | Årgang: 73

- 01 Reidar Hvalvik:
Leder
- 05 Knut Alfsvåg:
«For jøde først»:
Om kristen misjon til jøder og hedninger
- 16 Rolf Kjøde:
«... at dei må bli frelste», eller treng dei det?
Norsk teologi om jødemisjon i global kontekst
- 31 Rolf Gunnar Heitmann:
Er det legitimt å drive misjon blant jøder?
Om endringene i de tyske protestantiske
kirkene etter 2. verdenskrig
- 40 Hilde Brekke Møller:
Den jødiske Jesus og spørsmålet om
antisemittisme i tysk jødemisjon
- 50 Raymond Lillevik:
Jødekristen identitet som ambivalens i
israelsmisjonene i Norge, Sverige og
Danmark 1890–1914
- 62 David Serner:
Den messianske bevegelse i Israel
– et forsigtigt blik
- 69 Richard Harvey:
Messianic Jewish Theology:
A Preliminary Typology
- 84 Bokrevy
Andreas Johansson:
Messiansk identitet og misjon
blant det jødiske folk

Bokrevy:

Messiansk identitet og misjon blant det jødiske folk

Andreas Johansson

Andreas Johansson, f. 1972; cand. theol fra MF. Misjonssekretær i Det evangelisk-lutherske kirkesamfunn (DELK); stedlig representant for Den Norske Israelmisjon i Haifa 2011-2017.

84

Abstract

Book Review – Messianic Identity and Missions among the Jewish People

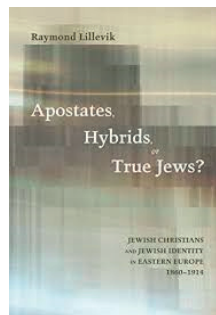
This article contains a short presentation of eleven publications (all but one of them published 2010 or later) all dealing with various aspects of Messianic Jewish Identity and/or the question of the need for the proclamation of the Gospel of *Yeshua* (Jesus) to the Jewish people. Critical evaluations of the positions of the presented publications are given, as the author defends the need and usefulness of a specific Jewish identity among the Jewish followers of the Messiah and that Gentile believers in Jesus are biblically mandated to be a witness about *Yeshua* to the Jewish people.

Søkeord: jødisk-messiansk identitet – Israelmisjon – kirken – Jesustroende jøder – Jesustroende hedninger – hedningkristne

Innledning

Denne bokrevyen vil ta for seg bøker som på noe vis omhandler enten temaet «jødisk messiansk identitet» eller «Israelsmisjon», alle – unntatt én – fra det siste tiåret. Bokrevyen er ikke ment å gi en uttømmende oversikt over hva som er produsert dette tiåret, men forhåpentligvis vil de utvalgte bøkene vise en bredde både i hva som legges i «jødisk messiansk identitet» og hvordan det argumenteres for og imot Israelsmisjon.

Tre ulike måter å være Jesustroende jøde

Raymond Lillevik,

Apostates, Hybrids or True Jews?

Jewish Christians and Jewish Identity
in Eastern Europe,
1860–1914

(Eugene: Pickwick 2014).

I denne avhandlingen fra 2014 fortelles det om tre jøder som kommer til tro på Jesus og som forholder seg på tre forskjellige måter til den hedningkristne kirke og til det jødiske folket de tilhører. Disse tre personene fra Lilleviks avhandling kan – veldig grovt regnet – tjene som en introduksjon til tre ulike måter å være Jesustroende jøde på den dag i dag.

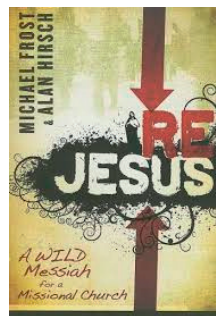
Rabbi Chaim Gurland¹ (1831–1905) blir lutheraner og prest. Selv om han fortsatt identifiserer seg som jøde, går han helt og fullt inn i et «mainstream» (hedning-) kristent kirkesamfunn. Teologiprofessoren ved Universitet i Oslo, Carl Paul Caspari (1814–1892), som er viktig i Den Norske Israelsmisjons historie, kan plasseres i samme retning. Dr Chad Yeshayahu Foster, Jr., ordinert prest i *The Lutheran Church – Missouri Synod* i USA og de ca. ti jødiske prestene i den ingermanlandske lutherske kirken er nåtidige eksempler.

Den andre personen Lillevik skriver om, er Chaim Jedidjah Pollack² (1854–1916). Han samarbeidet mye med hedningkristne, og i perioder tok han imot mye støtte fra ulike israelsmisjonsorganisasjoner, men likevel markerte han ofte en tydelig selvstendighet og uavhengighet i sine veivalg – både i forhold til den hedningkristne delen av kirken og til det rabbiniske miljøet. De fleste messianske menigheter i dagens Israel vil definere den messianske identiteten sin langs disse linjer.

Den tredje personen Lillevik omtaler, er Rabbi Isaac Lichtenstein (1825–1908), en forholdsvis høyt ranket rabbiner i Ungarn som valgte å forbli rabbiner også etter å ha kommet til tro på Jesus (helt fram til han ble avsatt). Trosuttrykket hans var ikke bare tydelig jødisk, men han la seg tett på en rabbinisk jødisk identitet. Et forholdsvis lite mindretall av de messianske menighetene i Israel – og en større andel i USA – vil definere identiteten sin langs disse linjene.

Et jødisk bidrag til den hedningkristne (delen av) kirken

Rabbi Jesus fra Galilea har en utfordring til den hedningkristne (delen) av kirken

Michael Frost og Alan Hirsch: ReJesus:

A Wild Messiah for a Missional Church

(Grand Rapids: Baker Books, 2009).

Alan Hirsch ble født i Sør-Afrika i 1959 i en jødisk familie. Selv om familien hans ikke var veldig religiøs, har hans jødiske arv preget ham mye. Etter at han flyttet til Australia, hadde han en opplevelse av Den Hellige Ånd som forandret livet hans, og han kom til tro på Jesus som Messias. Sammen med Michael Frost fra Australia skrev Alan Hirsch i 2009 boken ReJesus, en tittel som er vanskelig å oversette til norsk, siden navnet Jesus blir brukt som et verb. Den beste oversettelsen av tittelen bør bli «å gjen-jesusisere», dvs.. å få Jesus tilbake til kirken.

Boken begynner sjokkerende med å fortelle fra en gudstjeneste i Ku Klux Klan-regi som viser hvor from og inderlig denne rasistiske gruppa var i sin tro på Jesus. Deretter forteller Hirsch/Frost om besøk i arkitektonisk imponerende bygninger som Peterskirken i Roma og Frelseren Kristus-katedralen i Moskva, og så spør de i hvilken grad Rabbi Jesus, som vandret rundt i Galilea og som vi møter i evangeliene, får plass i ulike kirkelige sammenhenger. Alle troende, kirker og kirkesamfunn til alle tider og på alle steder burde stille seg følgende spørsmål:

- What ongoing role does Jesus the Messiah play in shaping the ethos and self-understanding of the movement that originated in him?
- How is the Christian religion, if we could legitimately call it that, informed and shaped by the Jesus that we meet in the Gospels?
- How do we assess the continuity required between the life and example of Jesus and the subsequent religion called Christianity?
- In how many ways do we domesticate the radical Revolutionary in order to sustain our religion and religiosity?
- And perhaps most important of all, how can a rediscovery of Jesus renew our discipleship, the Christian community, and the ongoing mission of the church?³

Jesus sa: «Følg meg!» Hirsch/Frost konstaterer at en god kirkelig oppdragelse bidrar med mange underfulle ting, men en av de beklagelige sidene er at denne type oppdragelse overbeviser deg om at Jesus skal bli tilbedt, men ikke etterfulgt.

Hva ville Jesus gjort? Med tanke på det som står at Jesus faktisk gjorde mens han vandret rundt i Galilea, tyder det meste på at Jesus var betydelig mer utemmet og «vill» enn det kristne flest er. Prosessen med å «gjen-jesusisere» kirken må begynne med erkjennelsen en erkebiskop skal ha gjort: «Overalt der Jesus kom, ble det opprør. Overalt der jeg drar, lager de te til meg.»

Dersom vi blir fanget av Jesus, ser vi både oss selv og omgivelsene våre på en ny måte. Hirsch/Frost skriver om å «re-formatere» oss i forhold til Jesus. Det er kristologien som er nøkkelen til all kirkelig fornyelse. Når kristologien vår blir fornyet, så gir det seg hvilket oppdrag vi har (missiologien) og når oppdraget er klinkende klart, gir det seg hvilke strukturer og tradisjoner vi bør holde oss med (ekkesiologien). I mye tradisjonell kristendom er det tvert om: Ekklesiologien og alle våre

tradisjoner blir tatt for gitt, og så defineres misjonen «ut fra rammene vi har» og til slutt velger vi ut de sidene av Jesus som passer til dette.

Det er Jesus som virkelig viser hvem Gud er (Joh 14,9) og ved hjelp av Israels trosbekjennelse – «Hør Israel! Herren vår Gud, Herren er én» – viser Hirsch/Frost at den eksklusive oppmerksomhet, lydighet og tilbedelse som Israels Gud krever av menneskene, den er nå plassert slik at det er Jesus som er Guds sanne utsending, og at tilbedelsen, lydigheten og oppmerksomheten skal rettes mot Jesus Messias, siden den «som har sett meg [Jesus], har sett Far» (Joh 14,9).

Alan Hirsch er et godt eksempel på en Jesustroende jøde som minner den hedningkristne (delen av) kirken på sine jødiske røtter og på hvordan den jødiske rabbi Jesus opptrådte og kalte til etterfølgelse i Galilea.

Vi er jøder – og godtar hverken det hedningkristne eller det rabbiniske paradigmet

Vår variant av messiansk jødedom er bedre begrunnet i den hebraiske bibelen enn den rabbiniske varianten

Eitan Bar og Golan Brosh,

Rabbinic Judaism Debunked:

Debunking the myth of Rabbinic Oral Law

(One for Israel Ministry, 2019).

Eitan Bar og Golan Brosh er israelere. Boken deres er ment som et innlegg i en intern jødisk diskusjon mellom jøder som tror på *Yeshua* (Jesus) og de jøder som ennå ikke følger ham. Forfatterne tar det for gitt at *Yeshua* (Jesus) skal forkynnes for de i det jødiske folk som ennå ikke tror på ham.

Hensikten med boken, slik Bar/Brosh selv sier det, er å begrunne følgende påstand: I to tusen år har jødedommen vært fanget under innflytelsen og filosofien til en bestemt gruppering, nemlig den fariseiske og deres etterkommere – rabbinerne. Etter at tempelet ble ødelagt, sluttet bibelsk jødedom å eksistere og de rabbiniske tradisjonene tok over, med en helt annerledes versjon av jødedom – som bygger på tre hovedsøyler: rabbinerne selv, *yeshivaen* (rabbinisk skole) og *halacha* (reglene for hvordan livet skal leves).

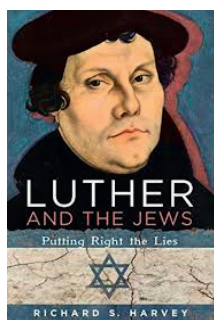
Boken undersøker hvordan denne grupperingen påtvang Israel sine tradisjoner og til hvilken pris. For å hevde autoriteten sin over det jødiske folket, kom rabbinerne på ideen om at de rabbiniske læresetningene har blitt formidlet fra generasjon til generasjon helt fra Moses av (i form av den muntlige Torah).

Videre undersøker boken i hvilken grad den muntlige Torah har bibelsk belegg (dvs. i den skriftlige Torah), noe forfatterne viser at den ikke har. Et eksempel på hvor grunnleggende teologien ble forandret i den muntlige Torah, sammenlignet med den skriftlige (dvs. den hebraiske Bibelen), finner vi i en midrash om Rabbi Yochanan Ben-Zakkai: Da han forlot Jerusalem, gikk Rabbi Josva bak ham og da Josva så det ødelagte tempelet, sa han: «Ve oss, for ødeleggelsen av tempelet, stedet der syndene ble sonet». Da svarte Yochanan: «Sønn, ikke vær lei deg, vi har en ny soning, som er like god – barmhjertighetsgjerningene».⁴

I avslutningskapitlet («Konklusjon: Den muntlige løgn»), skriver Bar/Brosh at et gjenferd har plaget den jødiske verden i mer enn to millennier, den rabbiniske autoriteten, en menneskeskapt religion som har laget sine egne regler og lover adskilt fra Bibelen og som har lagt loviske lenker på det jødiske folket. Prestene ble erstattet med rabbinerne, templet med *yeshivaen* og Bibelen ble underordnet den muntlige Lov. Dessuten skriver de at hedensk hellenistisk innflytelse bevisst ble inkorporert av rabbinerne, og nå har den rabbiniske versjonen blitt statsreligion.

Ikke overraskende har Eitan Bar og flere i kretsen rundt ham fått en god del negativ oppmerksomhet, inkludert trusler på grunn av sin innsats, særlig fordi *Yeshua* forkynnes så tydelig på hebraisk (bl.a. på YouTube) at mange israelere har kommet til tro gjennom arbeidet deres.

Luther – en kompliserende faktor for messiansk jødisk identitet

Richard Harvey

Luther and the Jews:

Putting Right the Lies

(Eugene: Cascade Books, 2017).

Richard Harvey er jødisk Jesustroende fra England, med familierøtter fra Tyskland (den delen av familien som kom seg unna Holocaust). Denne boken er skrevet av en jøde for en (hedning-)kristen lesekrets, og særlig de som kaller seg lutheranere. Hvordan skal en jøde som er glad for de delene av Luthers teologi som handler om frelse av nåde, forholde seg til Luthers prekener mot jøder og til det faktum at mange av de tyskerne som aktivt og/eller passivt var med på Holocaust, hadde luthersk kirkemedlemskap? Spørsmålsstillingen blir et par hakk mer eksistensiell når det er en jøde som mistet store deler av familien sin i Holocaust, som skriver dette, enn det er når en (hedning-)kristen lutheraner understreker at Luthers anti-jødiske skrifter må forstås i sin kontekst. Uansett hva konteksten var og uansett om andre teologer var verre enn Luther, er det også en del av konteksten å ta inn over seg virkningshistorien.

Luther oppfordret faktisk myndighetene til å brenne synagoger, ødelegge jødiske hjem, nekte jøder trygge reiser og å pålegge dem fysisk arbeid. Harvey vet at en ikke kan forandre historien, men han bruker et kapittel på å forestille seg hva som kunne ha skjedd hvis Luther hadde ...

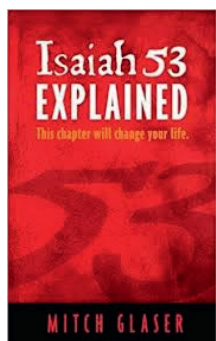
- skrevet fem ekstra teser om at kirken skulle leve i bot og omvende seg fra sine syndige handlinger mot det jødiske folket.
- møtt den jødiske advokaten Josel av Rosheim slik at de faktisk kunne ha snakket sammen.
- skrevet «Om jødene og deres sannheter».
- skrevet et angreskrift på dødsleiet sitt.

Harvey mener at 500-årsjubileet for reformasjonen hadde blitt annerledes hvis Luther hadde agert på en annen måte.

Denne boken fra Harvey er en sår skildring av hvordan den messiansk-jødiske identiteten hos en nålevende jesustroende strever med «å stå i spagat», med ett ben i den hedningkristne tradisjonen og ett i den jødiske identiteten. Noen av skriftene til en av de virkelig innflytelsesrike hedningkristne – Martin Luther – gjør at messi-

ansk-jødisk identitet må formes og leves i smerte og med anklager fra de jesustroende sine jødiske landsmenn om at «de har gått over til fienden». I en jødisk kontekst er det «naturlig» å bruke disse antijødiske sitatene fra Luther til å underbygge en slik anklage om å ha gått over til fienden. Hvordan kan forsoning oppnås? Hvorfor ble ikke 500-årsjubileet for reformasjonen – fra de (hedning-)kristne sin side - brukt til å redusere «spagaten» mange messianske jøder opplever at de står i?

Jesaja 53 peker på Jesus

Mitch Glaser

Isaiah 53 explained:

This chapter will change your life

(Chosen People Productions, 2010).

Denne boken er skrevet av en amerikansk messiansk jøde for andre amerikanske jøder som ennå ikke tror på Jesus. For å få tak i hva identiteten til en messiansk jøde er, er det hensiktsmessig å lytte til hvordan en messiansk jøde presenterer seg for andre personer i sitt folk. Glaser har inkludert et avsnitt der han forteller om sin egen vei til tro på Jesus Messias, via Jesaja 53, og hvordan familien hans reagerte. Da han begynte å lese Jesaja 53 for moren sin, avbrøt hun ham og sa: «Jeg sa jo at du ikke skulle lese fra Det nye testamentet».

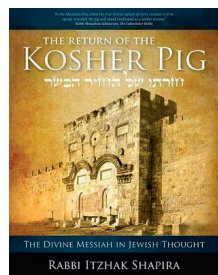
Når en (hedning-)kristen skal vitne om Jesus for en annen ikke-jøde er det vanlig å begynne med Jesus, eller muligens med Guds eksistens. Hva som måtte stå i Det gamle testamentet, regnes ofte som «så vanskelig» at det får ligge. Når det er gudstjeneste i en (hedning-)kristen kirke, fremsies ofte trosbekjennelsen som en oppsummering av troen, en versjon der romeren Pontius Pilatus er omtalt, men ikke Abraham, Moses eller noen av profetene.

Boken til Glaser er et eksempel på det motsatte. Han begynner med å si noe om hva det vil si å være utvalgt, at den hebraiske bibelen er mer enn en historiebok; der har Gud talt. Deretter forklarer Glaser offerteologien i Det gamle testamentet. Først et langt stykke ut i boken kommer han til Det nye testamentets troverdighet og hvorvidt profetien i Jesaja 53 er en tekst som passer på *Yeshua* (Jesus).

Kristne som skal vitne om Jesus for sine jødiske medmennesker har en helt åpenbar nytte av å lese bøker som denne for å kunne kommunisere evangeliet på en noenlunde relevant og forståelig måte. Men hedningkristne har også god nytte av slike bøker for å justere sin egen identitet, nemlig for å bli minnet om at Gud ikke begynte å åpenbare seg i Det nye testamentet (NT); han begynte lenge før det. Dessuten er det folket som han åpenbarte seg for, ikke bare historie slik at en kan si «jødene pleide» i fortid. Tvert om: Det jødiske folk er i aller høyeste grad et levende folk den dag i dag, og det var til dem Gud først vendte seg, og det har fortsatt prioritet til evangeliet om Jesus Messias. Slik kan en kristen få justert identiteten sin til å være «hedningkristen» og forstå hva en messiansk jødisk identitet er for noe.

Vi er jøder og tror på Jesus, men vi vil beholde så mye av den rabbiniske arven som mulig

Hvis vi skal nå jøder med budskapet om Jesus Messias, må vi vitne og forkynne innenfor det tradisjonelle jødiske paradigmet

Itzhak Shapira

The Return of the Kosher Pig:

The Divine Messiah in Jewish Thought

(Clarksville: Lederer Books; www.kosherpig.org 2013).

Itzhak Shapira er israeler og vektlegger at han har kommet til tro på *Yeshua* (Jesus) uten å ha hatt kontakt med hedningkristne. For å forstå boktittelen må vi huske at grisen ifølge 3. Mosebok er et urent dyr. Dessuten har ordet «gris» på hebraisk, *chazir*, samme rot som ordet for tilbakekomst, *chazara*. I noen rabbiniske utsagn gjøres det da et poeng av at den som regnes som uren, til slutt skal vise seg være *kasher* (ren) og returnere kronen/æren til Israels folk.

Shapiras forsett med boken er å presentere *Yeshua* på en jødisk måte, dvs. med jødisk terminologi og innenfor et jødisk paradigme. Ikke uventet siterer han den tidligere omtalte Rabbi Isaac Lichtenstein fra Ungarn med tilslutning og beundring mange ganger i boken.

Shapira sier at han vil ha *pshat*-lesningen (den bokstavelige meningen i teksten) som endelig autoritet, men ellers også bruke de tre andre jødiske eksegetiske metodene *remez* (hint), *drash* (utlegging) og *sod* (hemmelighet) – i tillegg til at han vil forholde seg til hele den rabbiniske tradisjonen og fortolkningsuniverset.

Det store spørsmålet Shapira bruker mest tid på å drøfte, er Messias' guddommelighet. Dagens normative rabbiniske jødedom hevder med styrke at Messias ikke er guddommelig, men rent menneskelig. Shapira viser med mange sitater at flere ikke-Jesustroende rabbinerne – helt fra nesten to tusen år gamle kilder og fram til i dag – omtaler Messias på en slik måte at det må bety at de forventer at Messias skal være mer enn et «stort og bra menneske», ja endatil at han skal være guddommelig. Et moderne eksempel på at det finnes minst én ikke-Jesustroende gruppe som tillegger Messias overmenneskelige egenskaper, er hvordan tilhengerne til Rabbi Menachem Mendel Schneerson (1902–1994) forholder seg til ham:

Og om ikke dette var nok, til denne troen har de mest radikale strømningene i Chabad føyd til troen på at vår herre, vår lærer og vår rabbi ikke dødde, og at han er en guddommelig inkarnasjon som finnes nå og i fortiden. Et uttrykk som er brukt er Guds bein i en menneskekropp. Mange chasider har festet bildet av Rabbi Menachem Mendel Schneerson på Vestmuren og de har begynt å be direkte til ham. Bekjennelsen «Leve vår herre, vår lærer og vår rabbi kong Messias i evighet og evighet» har fått en variant i guddommeliggjørende retning blant noen Chabad-aktører, særlig i Tsfat der det bekjennes: «Leve vår herre, vår lærer og vår skaper kong Messias i evighet og evighet».⁵

Et annet eksempel dreier seg om utlegningen av Dan 7,13–14:

Jeg så i mine nattsyner, og se! – med himmelens skyer kom en som var lik en menneskesønn. Han gikk bort mot den som var gammel av dager og ble ført fram

for ham. Han fikk herskerkraft, ære og rike så alle folk og nasjoner og tungemål skal tjene ham. Hans herskerkraft er en evig kraft som ikke skal forgå. Hans rike går aldri til grunne.

Shapira argumenterer for at «menneskesønnen» som får «en evig kraft som ikke skal forgå» og hvis rike aldri går til grunne, umulig kan være et vanlig menneske. Hvis han var det, ville denne teksten oppfordre til tilbudelse av mennesker – noe f.eks. den jødiske trosbekjennelsen Shma' Yisra'el totalt forbyr. Deretter viser Shapira til at den store jødiske læreren Rashi (1040–1105) tolker «Menneskesønnen» som «Kong Messias» og sier at den som var «gammel av dager», er den som satt ved domsstet og dømte folkeslagene.⁶ Hvordan skulle da Messias kunne være bare et menneske?

Når Shapira argumenterer for at det finnes mange ikke-Jesustroende jødiske lærde som mener at Messias er noe langt mer enn et menneske, så fungerer argumentasjonen bra. Mange av de sitatene han henter fra jødiske rabbinere sier noe annet enn det som for eksempel står på nettsidene til synagogen i Oslo: «Felles for alle jødiske retninger er tanken om at Messias ikke er en guddommelig skikkelse som kan frelse enkeltmenneske fra synd».⁷

Det som gjør Shapira til en kontroversiell skikkelse i det messianske miljøet i Israel, er at det er uklart om han tillegger den muntlige lov autoritet eller ikke. Er det riktig å nøye seg med at ingen tolkninger og trossetninger får gå imot pshat-lesningen av tekstene i den hebraiske Bibelen, slik jeg oppfatter at Shapira hevder? Eller må tolkninger og trossetninger ha en eksplisitt grunn i pshat-lesningen av bibelteksten? På en måte ligner den interne messianske diskusjonen litt på diskusjonen om Skrift og tradisjon mellom protestanter og katolikker, selv om tradisjonen forstås ulikt.

Virkningshistorien av at «kirken» blir lik «den hedningkristne kirken»

Parallelt med den teologiske refleksjonen i det jødiske Jesustroende miljøet om hvordan en skal forholde seg til ikke-Jesustroende jøder og til Jesustroende hedninger, så pågår det også en refleksjon hos de hedningkristne om hvordan en skal forholde seg til de jødiske røttene i troen og til det jødiske folk som lever nå.

Veldig mange av de ikke-jødiske som tematiserer problematikken ser ut til å holde fast på – enten det nå er et reflektert valg eller en ubrutt vane – at «kirken» er lik «den hedningkristne kirken». Konsekvensen av å si «kirken» og da mene «hedningkristne» i stedet for å mene «Jesustroende jøder og Jesustroende hedninger i fellesskap» (Ef 2,11–22; Rom 15,7–13), blir ofte

– enten at disse hedningkristne prinsipielt er for misjon blant jøder, men da på et erstatningsteologisk grunnlag, dvs. skal en jøde bli døpt må vedkommende avsi seg alt som er jødisk. Dette er den kirkehistorisk dominerende holdningen.

– eller så tenker en at siden «kirken» og kirkens Herre (Jesus) er for hedninger (ikke-jøder) så har Gud andre måter å relatere til jøder på (topaktsteologi). Alternativt tenker en dispensasjonalistisk, dvs. at selv om jødene som folk en gang skal komme til tro på Jesus og bli frelst, så er dette irrelevant p.t. siden «kirken» akkurat nå bare er for hedninger.

De neste seks bøkene/uttalelsene er alle dypt preget av paradigmet «kirken er lik den hedningkristne kirken». De fire første ser ut til å videreføre dette paradigmet «av gammel vane» uten å tematisere problemstillingen, mens de to siste tar et aktivt oppgjør med paradigmet og anerkjenner at «kirken» er «jesustroende jøder og jesustroende hedninger i fellesskap».

Er det plass til jødiske skikker i vår (hedning-)kristne identitet?

Salim J. Munayer og Lisa Loden

Through My Enemy's Eyes: Envisioning Reconciliation in Israel-Palestine

(Milton Keynes: Paternoster, 2013).

Denne boken målbærer både en messiansk jødisk og en palestinsk kristen stemme, og den handler fremst om den israelsk-palestinske konflikten. Den er delvis på politisk nivå, men dreier seg også om hvordan messianske jøder og palestinske kristne leser Bibelen forskjellig. Forskjellene i bibeltolkning er så store at en skulle tro det var forskjellige bibler som ble lest.

Det kan sies mye om denne boken; blant annet viser den at konflikten er smertefull for alle parter. Her skal jeg begrense meg til å nevne hvordan det palestinsk kristne ekklesiologiske perspektivet opplever messiansk-jødiske skikker som krevende:

First, on the practical level, Palestinian Christians have had to make significant accommodations to Jewish social and religious practices, especially to establish fellowship with their Messianic brothers and sisters. As Messianic Jews assert their identity as Jewish and explore that identity, they often take interest in rabbinical Judaism, the contours of which can present a challenge to fellowship. For example, how should they approach Halaka (Jewish religious law, customs and traditions), or the Sabbath and the Jewish holidays?⁸

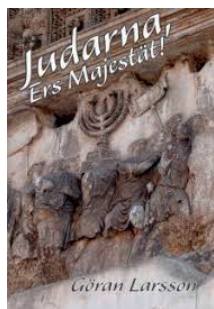
I den grad «kirken» tenkes å være et felleskap for både hedninger (som ikke følger jødiske skikker) og for jøder (som følger jødiske skikker, sml. Apg 21,20ff), skal sabbatsfeiring og feiring av jødiske høytider ikke pålegges ikke-jøder, men forstås som uttrykk for et gudvillet og normalt mangfold i kirken. Dette var Paulus tydelig på: «Om noen ble kalt som omskåret, skal han ikke prøve å forandre det. Om noen er blitt kalt som uomskåret, skal han ikke la seg omskjære» (1 Kor 7,18).

Hvorfor oppleves det som «betydelige tilpasninger» (significant accommodations) for palestinske kristne å la sine messianske brødre og søstre i troen leve som jøder? Dette er neppe et moderne «palestinsk» problem, men snarere et veldig gammelt hedningkristent problem. Denne typen «kirken er bare for hedninger»-ekkesiologi finnes fortsatt mange steder i verden, selv om denne ekskluderende ekklesiologien sjelden blir like spissformulert som i kanon 70 i De apostoliske kanonene fra slutten av 300-tallet:

If any bishop, or any other of the clergy, fasts with the Jews, or keeps the festivals with them, or accepts of the presents from their festivals, as unleavened bread or some such thing, let him be deprived; but if he be one of the laity, let him be suspended.⁹

Boken *Through My Enemy's Eyes* har mange tankevekkende perspektiver og mye smertefullt stoff å bearbeide, men et viktig perspektiv som ikke tematiseres, er hvordan forsoningssamtalene skal integreres teologisk med det som er grunnleggende i Israelsmisjon, nemlig at spørsmålet som ble behandlet på apostelmøtet i Jerusalem (Apg 15) ikke handlet om hvorvidt jøder kan tro på Jesus og være med i kirken, men hvorvidt hedninger kan tro på Jesus og være med i kirken uten først å bli jøder.

Misjon blant jøder – et stort problem?

Göran Larsson

Judarna Ers Majestät!

(Lund: Arcus 2018; nyutgitt og oppdatert utgave av en bok fra 1972).

Göran Larsson var i mange år direktør for Svenska Teologiska Institutet i Jerusalem. Denne boken tar for seg hvordan Gud er trofast mot sitt folk Israel, og har en viktig redegjørelse for hvorfor sabbaten er et tegn for Israel, men ikke et bud som hedning-kristne skal holde.

Israelsmisjonsperspektivet blir omtalt slik: «Många med mig ser däremot ett stort problem i att bedriva mission bland judar».¹⁰ Man kan spørre: Hvorfor ender Larsson opp med selv å tro på Jesus, men samtidig avviser misjon for å gjøre Jesus kjent, trodd og etterfulgt blant det jødiske folk han er så glad i?

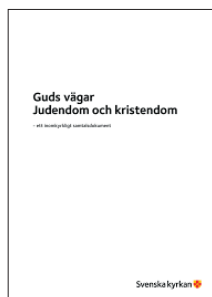
Larsson skriver ikke rett ut hva det er som gjør at han lander på et «nei» til Israelsmisjon. Noe av det som gjør presisjonsnivået litt vel lavt i boken hans, er at han skriver om «jødedommen» i bestemt form entall. Han skjelner ikke mellom jødedom på det andre templets tid og senere rabbinisk jødedom, og synes å se helt bort fra distinksjoner som f.eks. gjøres av Bar/Brosh og Shapira. Larsson omtaler f.eks. den tradisjonelle velsignelsen over sabbatslysene («Velsignet være du Herren vår Gud, universets Konge som har helliget oss med dine bud og befalt oss å tenne sabbatslysene»), som om de var paktstegn fra Gud,¹¹ selv om det ingen steder i Bibelen står noe om at Gud har gitt noen befaling om å tenne sabbatslys. Sabbatslysene har sin grunn i den muntlige lov.

Larsson har noen historiske betraktninger om nytestamentlig tid, f.eks. at Jesustroende jøder (inkludert den jødiske apostelen Peter) vitnet for andre jøder. Så gjør Larsson rede for Peters besøk hos romeren Kornelius og dåpen av ham (Apg 10), og for apostelmøtet i Jerusalem (Apg 15) der det ble vedtatt at hedninger kunne følge Jesus uten først å bli jøder. Deretter forsvinner Israelsmisjonsperspektivet fra boken til Larsson, akkurat som om dåpen av romeren Kornelius og vedtaket om at hedninger kunne bli med i kirken qua hedninger, skulle oppheve behovet for Israelsmisjon. Hvorfor kommer ikke Larsson inn på vers som Apg 4,12 der jøden Peter står i det jødiske tempelet og taler til andre jøder og sier: «Det finnes ikke frelse i noen annen, for under himmelen er det ikke gitt menneskene noe annet navn som vi kan bli frelst ved»? Hvorfor skriver ikke Larsson noe om Rom 3,9: «Hva så? Har vi jøder noe fortrinn? Nei, på ingen måte! Vi har jo allerede anklaget både jøder og grekere for at de alle er under synden»?

Larsson skriver: «Vi får inte glömma att Paulus var just hedingarnas apostel och aldrig grundade några judiska församlingar. Därför går det inte an att läsa hans ord till de hednakristna församlingarna som om han riktade dem till judar.»¹² Hvorfor nevner da ikke Larsson at Paulus først forkynte Jesus for jøder i hver by han kom til? Eller at Paulus omtaler seg som hedningenes apostel nettopp i en tekst der han er opptatt av å nå sine jødiske landsmenn med evangeliet om Jesus (Rom 11,13–14)?

Inntrykket som fester seg hos meg, er at ekklesiologien til Larsson er slik at «kirken» betyr «en hedningkristen kirke» og ikke «Jesustroende jøder og Jesustroende hedninger i fellesskap».

Den svenske kirkens holdning til jødene

Svenska kyrkan

Guds vägar: Judendom och kristendom:

Ett inomkyrkligt samtalsdokument
(2001).¹³

Dokumentet begynner slik: «Dokumentet Guds vägar behandlar förhållandet mellan kyrkan och det judiska folket...», men da menes det ikke relasjonen mellom hele kirken (dvs. både jøder og hedninger) og det jødiske folket. Det nyanseres ikke ved å understreke at en del av det jødiske folket faktisk tilhører kirken. De mest kjente historiske jødiske personene som tilhørte kirken, er bl.a. kirkens Herre, Jesus og apostlene hans, som f.eks. Paulus. Det finnes mange nålevende jødiske personer som sier om seg selv at «jeg opplever meg mye mer jødisk etter at jeg kom til tro på Jesus som Messias, for hva kan være mer jødisk enn å tro på en jødisk Messias?»

Vi trenger altså ikke lese mer enn første halvdel av den første setningen i dette dokumentet fra Svenska Kyrkan før vi kan være sikre på at det presenterer en ganske annen ekklesiologi enn den som kommer fram i NT. Det er denne ekklesiologien som styrer – slik at man kan se bort fra behovet for Israelsmisjon. Dokumentet avsluttes slik:

I bönen om att människan skall vända om till sin skapare och ta emot Guds välsignelse kan människor av judisk och kristen tro förenas. Ingenting är mer ägnat att föra oss närmare varandra än en gemensam tillbedjan av den Gud, som gör allting nytt.¹⁴

Dette innebærer at det blir underordnet om en ber i Jesu navn eller ikke.

De evangeliske kirkene i Tyskland (EKD) og messianske jøder

EKD

Judenchristen – jüdische Christen – «messianische Juden»

(2017).¹⁵

Ved å sette anførselstegn rundt «messianske jøder» allerede i tittelen, blir det tydelig at den tyske evangeliske kirke ikke anerkjenner dem som kaller seg messianske jøder. Hva er det som er så truende med jesustroende jøder som tydelig holder fast på sin jødiske identitet at EKD velger å sette dem i anførselstegn?

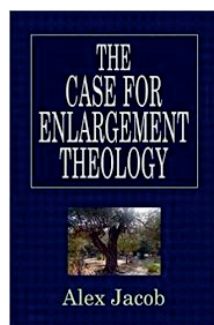
I uttalelsen fra EKD heter det:

De siste tiårene har det i Tyskland vokst fram et tillitsforhold i møtet mellom

kristne og jøder, ikke minst på grunn av viljen til å snakke med jødiske partnere, noe vi er takknemlige for. Der «messianske-jødiske» menigheter og grupper brukes som jødiske dialogpartnere i dette landet, oppstår irritasjoner på alle nivåer av kristen-jødiske møter, og voksende tillit blir ødelagt. Ikke minst på grunn av dette vil den evangeliske kirke vise ekstrem tilbakeholdenhet med tanke på påstander formulert av «messianske-jødiske» menigheter.¹⁶

Jesus var en jødisk rabbi¹⁷ som var omskåret, spiste kosher mat, feiret sabbaten og alle de andre jødiske høytidene – samtidig som Jesus også utfordret sine egne med-rabbinere. Paulus var jøde, en messiansk jøde, som identifiserte seg så sterkt med sitt jødiske folk og med de jødiske skikkene at han avla et nasireerløfte og forberedte seg til å ofre i det jødiske tempelet i Jerusalem (Apg 21,26), og han vedkjente seg å være bærer av Israels håp (Apg 28,20). Dagens messianske jøder står veldig nær standpunktet til jøden Paulus – og nettopp på grunn av dette standpunktet vil ikke EKD ha fellesskap med dem, ikke fordi de tror på Jesus, men fordi de er jøder. Selveste apostelen Paulus hadde blitt avvist sammen med dem. Ekkoet fra den tradisjonelle erstatningsteologien høres tydelig i denne topaktsteologien. Ordet «kirke» blir så sterkt knyttet sammen med «hedningkristen kirke» at det som er jødisk, ikke får plass i den kirken som EKD forfekter.

Et oppgjør med både erstatningsteologi og topaktsteologi

Alex Jacob

The Case for Enlargement Theology

(Saffron Walden: Glory to Glory Publications, 2010).

Alex Jacob er leder for den engelske misjonsorganisasjonen The Church's Ministry among Jewish People (CMJ), organisasjonen som bl.a. står bak Christ Church i Gamlebyen i Jerusalem.

Denne boken har som prosjekt å avvise både erstatningsteologi og topaktsteologi ved eksegetisk å gå gjennom Rom 9–11. Etter å ha gått gjennom disse tre kapitlene i Romerbrevet konkluderer Jacob med følgende:

- Romans 9–11 is an integral part of the proclamation of the 'Gospel of God' outlined in Romans.
- Paul shows an unswerving passion for and commitment to Israel.
- Paul shows a clear rejection of Two Covenant Theology.
- Paul shows a clear rejection of Replacement Theology.
- God's purposes are being worked out through a threefold understanding of 'God's people'.¹⁸

Jacob kaller posisjonen sin for «utvidelsesteologi» (Enlargement Theology) som han oppsummerer slik:

- God's covenantal relationship with the Jewish people is eternal yet this relationship is not static.
- Gentiles are brought fully into this covenantal relationship through the covenant being reshaped/enlarged (and not replaced) through the person and work of Jesus.

- This enlarged covenant needs to be entered into and embraced by all people, both Jews and Gentiles through the outworking of faith/trust in the person and atoning work of Jesus.
- The ongoing purposes of God are being worked out through three different yet mutually inter-connected communities.
- The understanding of God is faithfully expressed within Trinitarian models and this has a creative link to the 'people of God' as three different yet mutually inter-connected communities.¹⁹

De virkelige grunnene til at Israelsmisjon er kontroversielt

Avi Snyder, *Jews Don't Need Jesus & Other Misconceptions: Reflections of a Jewish Believer* (Chicago: Moody Publishers, 2017); norsk utgave:

Avi Snyder

Jøder trenger ikke Jesus og andre misforståelser:

Betraktninger fra en jesustroende jøde
(Oslo: Lunde, 2018).

Avi Snyder vokste opp i et jødisk hjem i New York og kom til tro på Jesus i 1977. Siden har han vært engasjert i Jews for Jesus, mye av tiden i Europa. Boken tar for seg 16 påstander som alle på litt ulikt vis hevder at jøder ikke trenger Jesus – og tilbakeviser dem.

De to siste kapitlene i boken er de aller viktigste for her gjør Snyder rede for de virkelige grunnene til at mange hedningkristne, som selv tror på Jesus, velger å være tause i møte med jøder. Snyder sier han er blitt fortalt følgende: «Hvis kristne støtter eller tar del i evangelisering blant jøder, vil jødiske ledere bli krenket». Snyder er enig i at påstanden er sann, men at det ikke er et spesifikt «jødisk» problem, det er et menneskelig problem. Snyder selv ble dyp og smertefullt støtt da han for første gang hørte og forstod evangeliets budskap. Evangeliet har alltid noe støtende ved seg – enten det presenteres for hedninger eller jøder.

En annen reell grunn til at mange kristne som selv tror inderlig på Jesus, velger å la være å engasjere seg i Israelsmisjon, er frykten for avvisning, dvs. menneskefrykt. Dette stemmer selvsagt også. Helt fra starten av sa Jesus at den som vil følge ham, må ta sitt kors opp og forsones seg med å oppleve avvisning (Luk 9,23).

Snyder skriver:

If you are a non-Jewish Christian, I hope you'll choose to love the Jewish people with a godly love. I hope you'll choose to love my people enough to pray for their salvation and to advocate with an open voice my people's need to receive the Savior's forgiveness and gift of eternal life. ... We Jews who believe in Jesus will stand beside you as well. We'll stand beside you and love you for doing the right thing. We'll stand beside you with admiration for choosing the correct and courageous route. We'll stand beside you with an unending gratitude to the Lord for the part you'll play in returning the lost sheep of the house of Israel to the Shepherd of our souls.²⁰

Noter

1. Også kjent som pastor Rudolf Hermann Gurland.
2. Også kjent som Christian Theofilus Lucky.
3. Sitat fra introduksjonskapittelet; sitert fra Kindle-utgaven (Loc 205).
4. Bar og Brosh, *Rabbinic Judaism Debunked*, 29; referansen er til Avot de-Rabbi Nathan 4:5.
5. Sitert i Shapira, *The Kosher Pig*, 76 hentet fra https://reshit.hartman.org.il/Article_View_Heb.asp?Article_Id=26 Lastet ned 26. juli 2019. Oversatt fra hebraisk av forfatteren.
6. Shapira, *The Kosher Pig*, 109.
7. <http://www.dmt.oslo.no/no/jodedom/artikkelarkiv/Messias+og+j%3%B8dedom.9UFRnO4R.ips>. Lastet ned 26. juli 2019.
8. Munayer/Loden, *Through My Enemy's Eyes*, 124.
9. Sitert fra A. Roberts og J. Donaldson, «The Constitutions of the Holy Apostle» i *Ante-Nicene Fathers vol. 7: Fathers of the Third and Fourth Centuries: Lactantius, Venantius, Asterius, Victorinus, Dionysius, Apostolic Teaching and Constitutions, Homily, and Liturgies* (Peabody: Hendrickson, 1996) 504. Tilgjengelig på nettet: https://ccel.org/ccel/schaff/anf07/anf07/Page_504.html
10. Larsson, *Judarna, Ers Majestät!*, 79.
11. Larsson, *Judarna, Ers Majestät!*, 67.
12. Larsson, *Judarna, Ers Majestät!*, 10.
13. <https://www.svenskakyrkan.se/guds-vagar---ett-inomkyrkligt-samtalsdokument>. Lastet ned 26. juli 2019.
14. Svenska kyrkan *Guds vägar Judendom och kristendom - ett inomkyrkligt samtalsdokument (2001)*, 10.
15. [https://bcj.de/media/downloads/EKD_-_JCh-jCh-messj_\(2017\).pdf](https://bcj.de/media/downloads/EKD_-_JCh-jCh-messj_(2017).pdf). Lastet ned 26. juli 2019.
16. *Judenchristen – jüdische Christen – »messianische Juden«*. Eine Positionsbestimmung des Gemeinsamen Ausschusses »Kirche und Judentum« im Auftrag des Rates der EKD (2017): 22–23. Tysk original: «In den letzten Jahrzehnten ist in Deutschland nicht zuletzt durch die Gesprächsbereitschaft jüdischer Partnerinnen und Partner in der Begegnung von Christen und Juden ein Vertrauensverhältnis gewachsen, für das wir dankbar sind. Wo hierzulande »messianisch-jüdische« Gemeinden und Gruppen als jüdische Dialogpartner in Anspruch genommen werden, entstehen auf allen Ebenen christlich-jüdischer Begegnung Irritationen, und gewachsenes Vertrauen wird zerstört. Nicht zuletzt deshalb wird die Evangelische Kirche im Blick auf durch »messianisch-jüdische« Gemeinden formulierte Ansprüche äußerste Zurückhaltung üben.»
17. Se for eksempel Joh 13,13: «Dere kaller meg mester/rabbi og herre, og dere gjør det med rette, for jeg er det.». Det greske ordet didaskalos er oversatt med «mester» og ikke «rabbi» i de fleste bibler, noe som bidrar til å tilsløre noe vesentlig ved Jesus sin identitet og selvforståelse.
18. Jacob, *The Case for Enlargement Theology*, 179.
19. Jacob, *The Case for Enlargement Theology*, 181.
20. Snyder, *Jews Don't Need Jesus & and Other Misperceptions*, 168–169; jf. Jøder trenger ikke Jesus og andre misforståelser, 120–121.

